

Anneli Lehtisalo

Memory Studies – kohti tutkimusalueen vakiintumista

Menneisyyttä on alettu mediatutkimuksessa lähestyä yhä useammin muistin käsitteen avulla. Muisti on otettu työkaluksi tarkasteltaessa joko yksilöiden tai yhteisöjen tapoja ja mahdollisuuksia käsitellä, muokata, työstää tai tuottaa menneisyyttä ja menneisyyden esityksiä. Psykologian ja neurologian alueelta laajemmin humanistisille ja yhteiskuntatieteellisille aloille levinnyt muistitutkimus sai oman keskustelufooruminsa, kun Sage alkoi vuonna 2008 julkaista *Memory Studies* -nimistä tieteellistä aikakauslehteä.

Vaikka muistista käsitteenä on puhuttu länsimaisessa kulttuurissa antiikin ajoista alkaen, nykyisenkaltaisen muistitutkimuksen yleistuminen on sijoitettu 1980-luvulle. Yksi muistitutkimuksen lähtökohdista on olennaisesti poliittinen. Uudet sosiaaliset liikkeet ja kolonialismin purkaantuminen nostivat esiin vaihtoehtoiset tulkinnat menneisyydestä ja haastoivat vallalla olevan historiantarkastuksen muistin käsitteen avulla. Luokkaan, etnisyyteen ja sukupuoleen liittyvät erilaiset menneisyyden kokemukset, muistamisen tavat ja oman yhteisön muistamisen mahdollisuudet ovat olleet tukijoiden kiinnostuksen kohteena. (Hyussen 2000, 22; Radstone 2008, 31–32; ks. esim. Popular Memory Group 1982; Hodgkin & Radstone 2003.)

Konkreettisen sysäyksen tällaiselle muistin politiikan tarkastelulle ovat antaneet erityisesti 1900-luvun väkivaltaiset tapahtumat, sodat, vainot ja kansanmurhat. Aktualisoituneet traumatisoituneet muistot, muistelun kieltäminen tai mahdottomuus, menneisyyden tabut ja erilaiset versiot menneisyyden kriiseistä ovat osoittaneet, miten mennei-

syyden käsittelyssä ja muistipuheessa kyse on ollut juuri nykyhetken yhteiskunnasta ja sen kyvystä tai kyvyttömyydestä työstää menneisyyden kokemuksia ja tapahtumia. Tunnetuin esimerkki ja samalla muistitutkimuksen jatkuvan käsittelyn kohde on holokaust-keskustelu, joka kiihtyi sekä Euroopassa että Yhdysvalloissa 1980-luvulla. (Hyussen 2000, 22–25; Kansteiner 2002, 186–187, Bal 1999, vii–xi.) Traumalla ja kriisiytyneellä menneisyydellä on edelleen keskeinen sija muistitutkimuksessa.

Toinen merkittävä linja nykyiseen muistitutkimukseen johtaa 1980-luvulla esiin nousseista käsityksistä siitä, miten moderni kulttuuri on muuttanut länsimaisen yhteiskunnan menneisyyssuhdetta, tapoja käsitellä ja ymmärtää menneisyyttä. Yhä enemmän alettiin keskustella siitä, miten historiakulttuuri ja sen myötä menneisyyden käsittelyn keinot ja muodot olivat muuttuneet 1800- ja 1900-lukujen kuluessa, ja muutokset kytkettiin ajatukseen modernista (yhteiskunnasta ja kulttuurista). Tässä yhteydessä kiinnitettiin huomiota myös siihen, miten media ja teknologiset muutokset yhä enemmän vaikuttivat menneisyyden esittämiseen ja hahmottamiseen länsimaisissa kulttuureissa. (Kansteiner 2002, 183–184; Sturken 2008, 75; ks. Nora 1989; Lipsitz 1990.) Yksi käsitys oli, että moderni kulttuuri oli johtanut muistin katoamiseen, amnesiaan. Paradoksaalisesti puhe amnesiaa nosti muistin keskustelujen fokukseseen. Myöhempi tutkimus on tosin esittänyt, että länsimainen kulttuuri ei ole amnesian kulttuuri, vaan ajan kokemuksen ja muistin muodot ovat muuttuneet. (Hyussen 2000, 27–28, 31; Sturken 1997, 2;)

Toinen keskeinen käsitys oli, että länsimainen moderni kulttuuri oli hävittänyt muistin aitouden. Muistamisesta ja menneisyyden kokemuksista oli tullut osa kapitalistista kulutuskulttuuria. Tähän liittyi esimerkiksi keskustelu brittiläisistä heritage-elokuvista menneisyyttä tuotteistavana, konservatiivisena ilmiönä. (Sturgen 2008, 75; ks. esim. Jameson 1991, 283–284, 296; Radstone 1995, 36–37; Samuel 1994; Higson 2003.)

Lisäksi akateemisen muistitutkimuksen taustalla on 1980-luvulla voimistunut postmoderni kritiikki, joka on vaikuttanut erityisesti historian tutkimukseen. Se on kritisoinut yhden historiallisen totuuden periaatetta ja tuonut esiin tulkintojen moninaisuuden ja suhteellisuuden. Menneisyyden ja sen kokemisen moninaisuuteen viittaa myös muistin käsite, joka implikoi subjektiivisuutta. (Klein 2000, 130, 139.) Tutkimuksessa muisti saatettiinkin asettaa historian vastakohtaksi, jolloin muistin ymmärrettiin edustavan marginalisoituja tulkintoja menneisyydestä ja historian olevan institutionalisoitu tai hegemoninen versio (Klein 2000, 128–130; Sturken 1997, 3–5, Kansteiner 2002, 184; ks. esim. Popular Memory Group 1982). Historiatieteissä muistitutkimus onkin nähty ongelmallisena, muistihan vaikuttaa haastavan paitsi historian tutkimuksen selityksiä menneestä myös itse tieteenalan perustaa (Sturken 2008, 74). Toisaalta muistin käsitteellä on jo pitkään ollut kytköksiä mentaalihistoriaan, suullisen historiaan tai yleisemmin kulttuurihistoriaan (ks. Kansteiner 2002, 182).

Muistiboomin kritiikkiä

Muistitutkimuksen intensiivinen kasvu, ”muistiboomi” (Vösu, Köresaar & Kuutma 2008), onkin aiheuttanut myös vastareaktion, jota mediatutkija Marita Sturken luonnehtii monitulkintaisesti sanalla ”mini-backlash” (Sturken 2008, 73). Muistitutkimusta on kritisoitu siitä, että muistia käytetään epämääräisesti ja kaikenkattavasti, ja että psykologisesta muistin käsitteestä puhutaan yksioikoisesti kollektiivin ominaisuutena. Lisäksi käsitettä on arvosteltu siitä, että se tuottaa ymmärrystä liiallisesta konsensuksesta. Muiden muassa historianutkija Kerwin

Lee Klein on kritisoinut muistitutkimusta siitä, miten yleiskäsitteenä käytetty muisti on kattanut niin yhteisöllisen muistamisen, muistamisen näkyvät rituaalit kuin menneisyyteen viittaavat artefaktitkin. Kleinin mukaan näissä tutkimuksissa muisti materialisoituu ihmisten psykologisesta ilmiöstä itsenäiseksi historialliseksi toimijaksi. (Klein 2000, 135–136.)

Suullisen historian tutkija Anna Green on puolestaan väittänyt, että kollektiivisen muistin teoriat painottavat liikaa konsensusta ja yhteisöllistä identiteettiä. Samalla ne marginalisoivat yksilöllisen muistin ja sivuuttavat yksilön mahdollisuuden kritisoida ja vastustaa vallitsevia käsityksiä. (Green 2004, 37, 40–41.)

Kritiikistä huolimatta, tai ehkäpä sen virittämänä, muistitutkimuksen asemaa pyritään nyt vakiinnuttamaan myös tieteellisen aikakauslehden muodossa. Vuoden 2008 esiköisnumerossa toimituskunta asetti lehden tavoitteeksi keskustella tutkimusalueesta ja innoittaa uutta tutkimusta. Lähtökohtana ei ollut tutkimusalueen yksityiskohtainen määritelmä, vaan yleisluontoinen toteamus: ”Teknologiset, poliittiset, interpersonaiset, sosiaaliset ja kulttuuriset muutokset vaikuttavat siihen, mitä, miten ja miksi ihmiset ja yhteiskunnat muistavat ja unohtavat? Mitä muisti merkitsee tässä yhteydessä?” Pääkirjoituksessa myönnettiin alueen moninaisuus ja monitieteisyys. Muistitutkimus ei perustu yhteen (eikä kahteen) metodiin tai tutkimusperinteeseen. Silti lehden kunnianhimoiseksi tavoitteeksi asetettiin kehittää järjestelmällisempiä, tieteidenvälisiä käsitteellisiä, teoreettisia ja metodologisia välineitä sosiaalisen ja yksilöllisen muistin tutkimiseksi. (Hoskins, Barnier, Kansteiner & Sutton 2008, 5–6.) Tosin jo lehden repertuaaria esittelevä listaus (ks. <http://www.uk.sagepub.com/journals/Journal201801>) kuten myös ensimmäisen numeron osin provokatiiviset artikkelit osoittavat tämän tavoitteen varsin haasteelliseksi vaikkakin mielenkiintoiseksi tehtäväksi.

Lehden keskustelualueiksi mainitaan muun muassa: jokapäiväinen muistelu (everyday remembering); kollektiivinen, julkinen, sosiaalinen ja jaettu muisti (collective, public, social and shared memory); elämäkerta ja historia (biography and his-

tory); skeema ja kerronta (schema and narrative); muistamisen ja unohtamisen etiikka (the ethics of remembering and forgetting); muistojuhlat ja muistaminen (commemoration and remembrance), orgaaninen ja keinotekoinen muisti (organic and artificial memory); media ja sen mekanismit (media and mechanisms); dokumentaatio ja arkisto (documentation and archive); holokausti ja muisti (Holocaust memory); kosmopoliittisuus ja kansainvälistyminen (cosmopolitanism and globalization); kulttuurinen muisti ja heritage (cultural memory and heritage); katastrofi ja trauma (catastrophe and trauma); kansakunta ja nostalgia (nation and nostalgia); suullinen historia ja todistaminen (oral history and the culture of the witness) sekä muisti ja identiteettipoliitiikka (memory and the politics of identity). (Ibid.) Paitsi että listaus jättää ilmaan kysymyksiä¹, se myös hengästyttävästi todistaa tutkimusalueen laajuuden.

Laajuus näkyi myös esikoisnumeron artikkeleissa, joissa käsiteltiin niin tutkimusalueen erilaisia lähtökohtia kuin keskeisiksi koettuja – tai esitettyjä – tutkimusaiheita ja -kysymyksiä. Tällainen on muun muassa kysymys muistista identiteetin tuottajana ja ylläpitäjänä sekä siitä, miten yksilö, perhe ja yhteisö yhdessä liittyvät tähän prosessiin (Campell 2008, Fivush 2008). Esiin nostettiin kysymys muistamisesta, muistomerkeistä ja unohtamisesta, joilla on myös vahva kytkös yhteisön identiteettipoliitiikkaan ja jotka osoittavat muistelun merkityksen nykyhetken poliittisessa kulttuurissa (Rigney 2008). Lisäksi unohtamista tarkasteltiin abstraktimmalla tasolla, mikä osoittaa, että unohdus voi olla samalla tavalla monitulkintainen kuin muisti (Connerton 2008). Muistitutkimuksen poliittisuus ei jää lukijalta huomaamatta, erityisesti se painottui Karen E. Tillin (2008) taiteellista aktivismia ja muistityötä käsittelevässä artikkelissa. Aatehistorioitsija Richard Yeon (2008) artikkeli tarjosi diakronisen näkökulman muistin käsitteen moninaisuuteen. Yeon tarkasteli uuden ajan alun muistikirjakulttuurin avulla, miten ymmärrys muistista on muotoutunut ajan kuluessa. Tietyt muistitutkimuksen toistuvat ”ongelmat” olivat siis läsnä heti ensimmäisessä numerossa, nimittäin vaikeus määritellä muistin käsitettä ja kysymys

kenen tai minkälaisesta muistista puhutaan, yksilön vai yhteisöjen.

”Ongelmat” ilmenivät myös Henry L. Roedigerin ja James V. Wertschin muistitutkimuksen erilaisia lähtökohtia erittelevässä artikkelissa. Psykologit Roediger ja Wertsch erottivat muistitutkimuksen (memory studies) ja luonnontieteellisen muistin tutkimuksen (memory research), ja toivoivat kummankin tahollaan kehittyvän yhtenäisemmäksi tutkimusalueeksi. (Roediger & Wertsch 2008, 11–12.) Merkittävinä tutkimusalueen lähtökohtina kirjoittajat pitivät historiaa ja kirjallisuudentutkimusta, filosofiaa, psykologiaa ja kasvatustiedettä. Näiden lisäksi Roediger ja Wertsch esittivät, että politiikan tutkimus, arkkitehtuuri, juridiikka, sosiologia/mediatutkimus/viestintä, taloustieteet, neurologia ja antropologia voisivat tarjota hedelmällisiä ideoita ja metodeja muistitutkimukselle. Mediatutkijalle kirjoittajien näkökulma on hämmäntävä, mutta myös opettavainen. Kuten Steven D. Brown esikoisnumeroa kommentoivassa *Memory Studies* -lehden artikkelissaan totesi, on ihan ”terveellistä” joutua kohtaamaan eri tieteidenalojen näkemyksiä. Se voi johtaa omien käsitteiden ja tutkimuslähtökohtien terävöitymiseen ja kehittymiseen. (Brown 2008, 269.) Roedigerin ja Wertschin lähtökohta oli yksilöiden psykologinen muisti, kun taas mediatutkimuksessa käsitellään yleensä sosiaalisen tai kollektiivisen muistin kysymyksiä. Psykologisen muistitutkimuksen ja sosiaalisen muistitutkimuksen erilaiset lähtökohdat (ks. Olick 2008) herättävät kysymyksen, missä määrin niistä on relevanttia puhua saman nimikkeen alla, mutta myös, miten ne voivat hyödyttää toisiaan. Vähintäänkin yhteisen nimikkeen käyttäminen näyttää johtavan määritepakoon, johon myös Roediger ja Wertsch viittasivat. Muistitutkimusta tekevä tutkijan pitää käyttää muisti-sanana yhteydessä tarkentavaa määritettä kuten: kulttuurinen, omaelämäkerrallinen, tunne, vasta, semanttinen ja niin edelleen. (Roediger ja Wertsch 2008, 19.)

Lisää haasteita muistitutkimukselle tuo se, että muisti saattaa olla tutkimuksen fokuksena, vaikka sen lähtökohdat tai käsitteistö eivät lainkaan viittaisi muistitutkimukseen. Muistaminen ja muisti liittyvät lukemattomiin eri ilmiöihin, kuten tuntei-

siin, liikkumiseen, musiikkiin, aisteihin, kulttuuriin, teknologiaan. (Zelizer 2008, 80; Sutton 2009, 299, 300). Muisti voi myös olla tutkimuksessa kohde tai metodinen käsite (Vösu, Köresaar & Kuutma 2008, 246). Tulisi-ko näitä eri alueita ottaa haltuun vertailevalla otteella, kuten *Memory Studies* -lehden toimittuskuntaan kuuluva John Sutton on esittänyt? Suttonin mukaan tämä on relevanttia, mikäli lähtökohtana on tutkittava ilmiö eikä tietty tutkimustraditio. Muistaminen tai muistelu ilmiönä on niin monitahoinen, että ilmiön tutkiminen edellyttää eri tieteidenalojen käsitteiden ja metodien yhdistämistä ja muokkaamista. (Sutton 2009, 300–301.)

Skeptisemmin yhtenäisyyden etsimiseen ja alan vakiinnuttamiseen suhtautuu kulttuurin- ja elokuvantutkija Susannah Radstone. Esikoisnumerossa ilmestyneessä artikkelissaan hän pelkäsi muistitutkimuksen vakiintumisen johtavan vääränlaiseen puhdasoppisuuteen ja käsitteiden vääristymiseen. Radstoneen mukaan olennaista ”muistikulttuurissa” ovat olleet sen poliittiset juuret, kytkökset muistamisen kriiseihin ja traumoihin. Vaarana ei ole niinkään akateemisen vakiintumisen epäpolitisoituva vaikutus – kuten Radstoneen mukaan tapahtui kulttuurintutkimukselle – vaan ”vaeltavien käsitteiden” liian kriittikön omaksuminen muistitutkimuksen piirissä. Esimerkkinä Radstone mainitsi yksilöllisiä kokemuksia kuvaavan trauman käsitteen, joka yleistyttyään on alkanut selittää liikaakin erilaisia kulttuurisia ilmiöitä. Hän esittikin, että muistia tutkitaan parhaiten tiettyjen alojen sisällä, ei niinkään luomalla yhtenäistä muistitutkimusta. Toisaalta Radstone ei täysin torjunut tieteidenvälisyyttä, kunhan lähtökohtana on ymmärtää ja pohtia eri tieteidenalojen yhdistämisen kompleksisuutta. (Radstone 2008, 31–33, 35, 36.)

Myös mediatutkija Marita Sturken oli varovainen suhtautumisessaan yhtenäistyvään muistitutkimukseen. Hänen mukaansa tieteidenvälisyyttä ei ole syytä pakottaa muistitutkimukseen väkisin, kuten ei myöskään ole syytä vartioida tieteiden rajoja. Muistin käsitteen epämääräisyys pitää Sturkenin mukaan torjua kiinnittämällä huomiota tutkimuksessa käytettyihin käsitteisiin ja määrittelemällä ne, mutta hänen mukaansa tutkimusala ei hyödy loputtomasta termino-

logian työstämisestä. Hän myös varoitti fetisoimasta muistia, antamasta sille liikaa painoa. Muisti on aina kontekstualisoitava, nähtävä tietyssä yhteydessä ja tietyistä perspektiivistä. (Sturken 2008, 76–78.)

Pikemmin rajaamista kuin lisäämistä?

Ansioituneiden media- ja muistitutkijoiden epäileväinen suhtautuminen alan yhtenäistämistä kohtaan on kiinnostavaa. Lieneekö syynä se, että media- ja kulttuurintutkimuksen piirissä työskentely muistin käsitteen kanssa on jo saanut vakiintuneen aseman ja että tuo tutkimus jo nojaa useiden eri tieteidenalojen metodeihin ja käsitteisiin (vrt. Radstone 2008, 35; Sturken 2008, 74)? Vaikka psykologian ja historian tutkimuksen näkökulmasta mediatutkimus metodeineen vaikuttaisikin antoisalta (Kansteiner 2002, 180, 196–197; Roediger ja Wertsch 2008, 16, 17), mediatutkimuksen lähtökohdista muistitutkimuksen laajentaminen ja varsinkaan institutioiminen eivät ehkä näytäkään yhtä hedelmälliseltä. Media- ja kulttuurintutkimuksessa tieteidenvälisyys ja ”vaeltavat käsitteet” ovat jokapäiväistä työtä, ja yhtenäistäminen vaikuttaa ennemminkin vaikutteiden rajaamiselta kuin lisäämiseltä, Radstoneen käsitysten mukaisesti ortodoksian lisääntymiseltä. Toisaalta, kuten yllä totesin, laajentuva ja heterogeeninen muistitutkimuksen piiri voi mahdollistaa yllättäviä tieteellisiä kohtaamisia, jotta viritävät uudenlaista ajattelua tai vähintäänkin tarkentavat tutkijan omia lähtökohtia.

Mediatutkimuksen paikka koko muistitutkimuksen alueella näyttäytyy *Media Studies* -lehdessä kaksijakoisena: toisaalta se on marginaalinen – osa sosiologista tutkimusta Roedigerin ja Wertschin näkökulmasta – toisaalta se näyttää tarjoavan paljon kiehtovia tutkimuskohteita ja -materiaaleja sekä toimivia metodeja. Marita Sturkenin artikkelissaan esittämä tiivistys media- ja kulttuurintutkimuksen aloilla harjoitetusta muistitutkimuksesta kertoo siitä, miten olennainen media on tutkittaessa muistia ja muistamista länsimaaisessa kulttuurissa. Sturken nosti esiin neljä eri käsitettä, jotka ovat olleet keskeisiä tarkasteltaessa muistia media- ja kulttuurintutkimuksen piirissä.

Ensinnäkin on puhuttu muistin käytännöistä (memory practices), jolloin on painotettu muistin tuottamista ja konstruointia kulttuurisissa käytännöissä ja samalla kulttuurisen neuvottelun kautta. Käsite kulttuurinen muisti liittyy kiinteästi tähän, sillä muistin katsotaan rakentuvan ja muokkaantuvan kulttuuristen muotojen avulla. Kyse ei ole ainoastaan sosiaalisesta muistista, vaan merkitykset kiertävät julkisuudesta henkilökohtaisiin muistoihin ja toisinpäin. (Sturken 2008, 74.)

Toiseksi visuaalisen kulttuurin ja media-tutkimuksen piirissä on puhuttu muistin teknologioista (technologies of memory), joilla tarkoitetaan sitä, miten muistot koetaan ja tuotetaan erilaisten teknologioiden avulla. Nämä teknologiat ovat yhä useammin (audio)visuaalista mediaa. Modernin median keskeinen rooli muistin tuottamisessa liittyy muistitutkimuksen modernin tutkimiseen. Medioituneen muistin muodot ja merkitykset ovat olennaisesti kytkeytyneet modernin yhteiskunnan kulttuurisiin merkityksiin. Kolmas keskeinen käsite Sturkenin mukaan onkin median välittämä muisti (mediation): kulttuurinen ja yksilöllinen muisti muodostuu muistin teknologioiden välittämänä. Muistamme mediakokemusten avulla ja median välittämiä muistoja, jotka eivät välttämättä ole edes omiamme. Neljänneksi Sturken nosti esiin konsumerismin ja muistin yhteyden. Populaarikulttuuri ja media hyödyntävät menneisyyttä ja tuottavat siitä viihdettä. (Sturken 2008, 74–75.) Omassa tutkimuksessaan Sturken on halunnut painottaa epäautenttisuutta ja kaikenlaisten kulttuurituotteiden tarkastelua ilman matala ja korkea -jaottelua. Hänen mukaansa on tärkeää ottaa vakavasti populaarikulttuurin epäautenttiset ilmentymät muistin tuottamisessa, esimerkiksi kitsi. Nämä ovat olennainen osa muistin teknologioita nyky-yhteiskunnassa. (Sturken 2008, 76, 77.)

Media ja mediatutkimus näkyvät yhtenä jatkuvana linjana *Memory Studies* -lehdessä, vaikka monien artikkelien ja teemanumeroiden lähtökohtana ei olisikaan media- tai elokuvatutkimus. Keskeiset aiheet ja teemat lehdessä ovat muistitutkimuksessa vankan sijan saaneet julkista muistelua, muistomerkkejä ja -päiviä koskeva tutkimus (esim. numeroissa 2008:3, 2009:1, 2009:2 ja 2010:4)

sekä (lähi)menneisyyden kriisit ja traumatisoivat tapahtumat (esim. numeroissa 2008:2, 2009:2, 2009:3, 2010:1, 2010:2, 2010:4 ja 2011:1). Usein käsitelty aihe on myös kollektiivisen ja henkilökohtaisen muistin suhde ja rajapinta: miten suhde on ymmärrettävissä ja metodologisesti hahmotettavissa (esim. numeroissa 2008:2; 2010:1, 2010:4 ja 2011:2). Vaikka artikkelit tarkastelisivatkin muistia esimerkiksi historian tutkimuksen, sosiologian tai psykologian näkökulmasta, media ja siten muistin medioituminen käy usein ilmi myös tällaisissa artikkeleissa (esim. Perra 2010; Jacobs 2008 tai Barnier 2010).

Koska lehden periaatteena on tieteidenvälisyys, ei ole kovin tarkoituksenmukaista vetää tarkkoja rajoja eri tieteidenalojen lähtökohdista tehtyjen artikkelien välille. Osa artikkeleista saattaa kuitenkin jo lähtökohdiltaan kiinnostaa enemmän elokuva- ja mediatutkijoita, sillä ne kytkeytyvät tieteenalan sisällä käytyyn keskusteluun. Mikäli hyödyntää Marita Sturkenin jakoa, lehdestä löytää useita artikkeleita, jotka liittyvät medioitumiseen, (audiovisuaalisen) mediaan muistin teknologiana sekä median ilmaisumuotojen ja muistin suhteeseen. Kulttuurisen neuvottelun tematiikka tulee esiin käsiteltäessä muun muassa lähimenneisyyden kriisejä ja muistityötä. Media muistin teknologiana ja muistin medioituminen on keskeinen näkökulma esimerkiksi sovellettaessa käsitettä ”valokuvamuisto” (flashbulb memory) laajemmin muistitutkimukseen. Psykologiasta lähtöisin oleva käsite tarkoittaa merkittävien tapahtumien synnyttämää voimakasta kokemusta ja muistoa. Tällaiset muistot perustuvat 1900–2000-luvuilla pääosin median välittämiin tapahtumiin. (Hoskins 2009, 147–148.) Lehden numerossa 2009:2 tarkasteltiin median roolia ”valokuvamuistojen” synnyttämisessä ja kierrättämisessä lehdistössä (Robinson 2009) ja Wikipediassa (Pentzold 2009). Usein on korostettu audiovisuaalista mediaa muistin teknologiana, mutta *Memory Studies* -lehdessä on nostettu linjapuheenomaisesti esiin myös painetun median ja journalismin merkitys sekä erityisten kollektiivisten muistojen synnyssä että arkipäivän muistiprosesseissa (Zeliger 2008, Kitch 2008).

Työryhmän Chrisitian Gudehus, Stewart Anderson ja David Keller artikkeli *Hotelli*

Ruandan (Hotel Rwanda, Iso-Britannia, Etelä-Afrikka, Kanada, Italia 2004) vastaanotosta tarjoaa mielenkiintoisen näkökulman muistin medioitumiseen. Jos medioitumisesta on usein puhuttu teoreettisella tasolla tai tarkasteltu tekstuaalisesti, työryhmä tarkasteli kysymystä empiirisen vastaanotto-tutkimuksen avulla, tosin vasta alustavassa tutkimuskokeilussa. (Gudehus, Anderson & Keller 2010.)

Audiovisuaalisen median erityisyyttä muistiteknologiana on käsitelty artikkeleissa, jotka analysoivat (audio)visuaalisen median ilmaisumuotoja ja -mahdollisuuksia. Esimerkiksi Alexander Kozin soveltsi Gilles Deleuzin käsitettä kuva-kristalli semioottis-fenomenologisessa analyysissään Andrei Tarkovskin elokuvasta *Solaris* (*Soljaris*, Neuvostoliitto 1972) ja pyrkiessään argumentoimaan semioottis-fenomenologisen lähestymistavan puolesta ajan ja muistin tutkimuksessa (Kozin 2009). Neil Narine puolestaan analysoi elokuvan *Sofien valinta* (*Sophie's Choice*, USA 1982) musiikkia ja ääntä muistin ja trauman ilmaisijana (Narine 2010). Annette Kuhn on tarkastellut artikkelissaan muistin työstämistä visuaalisessa mediassa ja median kanssa. Tarkastelussaan hän kiinnitti huomiota siihen, miten elokuva "muistitekstinä" viittaa menneeseen ja kuinka muistin prosesseja ja tuntemuksia esitetään elokuvallisin keinoin. "Muistityö" perheiden valokuva-albumien avulla puolestaan avaa Kuhn mukaan näkökulmia siihen, miten muisti toimii henkilökohtaisella, interpersonallisella ja kollektiivisella tasolla. (Kuhn 2010.)

Median osuus kulttuurisessa neuvottelussa menneisyyden merkityksistä tulee esiin esimerkiksi Janet Jacobsin ja Owen Evansin artikkeleissa. Jacobs (2008) on tarkastellut sitä, miten sukupuolittamisen kulttuuriset käytännöt näkyvät historiallisten traumojen muistelussa ja muistomerkeissä. Artikkelissaan Jacobs osoitti Auschwitzin muistomerkkien ja museonäyttelyiden valokuvien toistavan käsityksiä naisista kärsivinä äiteinä ja seksuaalisen katseen kohteina. Owen Evans (2010) puolestaan analysoi elokuvan *Toisten elämä* (*Das Leben der Anderen*, Saksa 2006) herättämää julkista keskustelua ja kritiikkiä. Hänen mukaansa kiistellyn elokuvan merkitys perustuu sen melodramaattiseen

muotoon. Laura Basu (2011) on tarkastellut laajemmasta perspektiivistä kulttuurista muistia ja mediaa. Hän argumentoi muistiapparatuksen (memory dispositifs) käsitteen puolesta. Hänen mukaansa kulttuurinen muisti rakentuu ajan, median ja politiikan järjestelmien varaan, ja näiden järjestelmien välisiä suhteita tulisi tarkastella tutkimuksen avulla.

Näiden yksityiskohtaisesti mediaa käsittelevien artikkelien lisäksi lehdessä nousevat esiin teemat, joita toistuvasti käsitellään myös elokuva- ja mediatutkimuksen piirissä. Trauman lisäksi tällaisia teemoja ovat olleet nostalgia (teemanumero 2010:3) tai menneisyyden moniulotteisuus ja moninaisen menneisyyden mahdollisuus (teemanumero 2009:1). Kaiken kaikkiaan *Memory Studies* -lehden piirissä uskotaan menneisyyden ja muistin askarruttavan tutkijoita jatkossakin, ja ilmeisesti yhä enenevässä määrin, sillä viime vuodesta alkaen lehti on alkanut ilmestyä neljä kertaa vuodessa.

Viitteet

¹ Esimerkiksi mitä tarkoittavat median mekanismit, ja jos kyse on muodoista ja käytänteistä, mediatutkimuksen rooli muistitutkimuksessa näyttäytyy varsin suppeana.

Kirjallisuus

Memory Studies, <<http://www.uk.sagepub.com/journals/Journal201801>>, 12.6.2011.

Bal, Mieke (1999) Introduction. Teoksessa Mieke Bal, Jonathan Crewe & Leo Spitzer (toim.) *Acts of Memory. Cultural Recall in the Present*. Hanover & London: Dartmouth Collage. University Press of New England.

Barnier, Amanda J. (2010) Memories, memory studies and my iPhone: Editorial. *Memory Studies* 3:4, 293–297.

Basu, Laura (2011) Memory dispositifs and national identities: The case of Ned Kelly. *Memory Studies* 4:1, 33–41.

Brown, Steven D. (2008) The quotation marks have a certain importance: Prospects for a 'memory studies'. *Memory Studies* 1:3, 261–271.

Campbell, Sue (2008) The second voice. *Memory Studies* 1:1, 41–48.

- Connerton, Paul (2008) Seven types of forgetting. *Memory Studies* 1:1, 59–71.
- Evans, Owen (2010) Redeeming the demon? The legacy of the Stasi in Das Leben der Anderen. *Memory Studies* 3:2, 164–177.
- Fivush, Robyn (2008) Remembering and reminiscing: How individual lives are constructed in family narratives. *Memory Studies* 1:1, 49–58.
- Green, Ann (2004). Individual Remembering and 'Collective Memory': Theoretical Presuppositions and Contemporary Debates". *Oral History* 32:2, 35–44.
- Gudehus, Christian, Anderson, Stewart, Keller David (2010) Understanding Hotel Rwanda: A reception study. *Memory Studies* 3:4, 344–363.
- Higson, Andrew (2003) *English Heritage, English Cinema. Costume Drama Since 1980*. Oxford: Oxford University Press.
- Hodgkin, Katharine & Radstone, Susannah (2003) Introduction: Contested pasts. Teoksessa Katherine Hodgkin & Susannah Radstone (toim.) *Contested Pasts. The Politics of Memory*. London: Routledge.
- Hoskins, Anthony (2009) Flashbulb memories, psychology and media studies: Fertile ground for interdisciplinarity? *Memory Studies* 2:2, 147–150.
- Hoskins, Anthony, Barnier, Amanda, Kansteiner, Wulf & Sutton, John (2008) Editorial. *Memory Studies* 1:1, 5–7.
- Huyssen, Andreas (2000) Present Pasts: Media, Politics, Amnesia. *Public Culture* 12:1, 21–38.
- Jacobs, Janet (2008) Gender and collective memory: Women and representation at Auschwitz. *Memory Studies* 1:2, 211–225.
- Jameson, Fredric (1991) *Postmodernism, or The Cultural Logic of Late Capitalism*. London: Verso.
- Kansteiner, Wulf (2002) Finding Meaning in Memory: a Methodological Critique of Collective Memory Studies. *History and Theory* 41:2, 179–197.
- Kitch, Carolyn (2008) Placing journalism inside memory — and memory studies. *Memory Studies* 1:3, 311–320.
- Klein Kerwin Klee (2000) On the Emergence of Memory in Historical Discourse. *Representations* vol. 69 Winter, 127–150.
- Kozin, Alexander (2009) The appearing memory: Gilles Deleuze and Andrey Tarkovsky on 'crystal-image'. *Memory Studies* 2:1, 103–117.
- Kuhn, Annette (2010) Memory texts and memory work: Performances of memory in and with visual media. *Memory Studies* 3:4, 298–313.
- Lipsitz, George (1990) *Time Passages. Collective Memory and American Popular Culture*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Narine, Neil (2010) Film sound and American cultural memory: Resounding trauma in Sophie's Choice. *Memory Studies* 3:1, 33–54.
- Nora, Pierre (1989) Nora, Pierre 1989. Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire. *Representations* vol. 26 Spring, 7–24.
- Olick, Jeffrey K. (2008) 'Collective memory': A memoir and prospect. *Memory Studies* 1:1, 23–29.
- Pentzold, Christian (2009) Fixing the floating gap: The online encyclopaedia Wikipedia as a global memory place. *Memory Studies* 2:2, 255–272.
- Perra, Emiliano (2010) Legitimizing fascism through the Holocaust? The reception of the miniseries Perlasca: un eroe italiano in Italy. *Memory Studies* 3:2, 95–109.
- Popular Memory Group (1982) Popular memory: theory, politics, method. Teoksessa Richard Johnson, Gregor McLennan, Bill Schwarz & David Sutton (toim.) *Making Histories. Studies in history-writing and politics*. London: Hutchinson.
- Radstone, Susannah (1995) Cinema/memory/history. *Screen* 36:1, 34–47.
- Radstone, Susannah (2008) Memory studies: For and against. *Memory Studies* 1:1
- Rigney, Ann (2008) Divided pasts: A premature memorial and the dynamics of collective remembrance. *Memory Studies* 1:1, 89–97.
- Robinson, Sue (2009) 'We were all there': Remembering America in the anniversary coverage of Hurricane Katrina. *Memory Studies* 2:2, 235–253.
- Roediger, Henry L. III & Wertsch, James V. (2008) Creating a new discipline of memory studies. *Memory Studies* 1:1, 9–22.
- Samuel, Raphael (1994) *Theatres of Memory. Volume I: Past and Present in Contemporary Culture*. London, New York: Verso.
- Sturken Marita (1997) *Tangled memories. The Vietnam War, the AIDS Epidemic, and the Politics of Remembering*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.

Sturken Marita (2008) Memory, consumerism and media: Reflections on the emergence of the field.

Memory Studies 1:1, 73–78.

Sutton, John (2009) Looking beyond memory studies:

Comparisons and integrations. *Memory Studies* 2:3, 299–302.

Till, Karen E. (2008) Artistic and activist memory-

work: Approaching place-based practice. *Memory Studies* 1:1, 99–113.

Võsu, Ester, Kõresaar Ene & Kuutma, Kristin (2008)

Mediation of memory: Towards transdisciplinary perspectives in current memory studies. Preface to the special issue of *Trames*. *Trames* 13:3, 243–263.

Zelizer, Barbie (2008) Why memory's work on journalism does not reflect journalism's work on memory.

Memory Studies 1:1, 79–87.

Yeo, Richard (2008) Notebooks as memory aids: Pre-

cepts and practices in early modern England. *Memory Studies* 1:1, 115–136.